

LUKÁCSI KATALIN

A Kereszténydemokrata Néppárt újjáalakulása és útja a parlamentbe (1989-1990)¹

Abstract

From the mandate winning parties of 1990's National Assembly the Christian Democratic People's Party (KDNP) was the last to stand up. It's first official nationwide convention was held on 30th September 1989, while the organizing started just in the spring before.

What did it require from a party reorganised after the end of communism to meet the 4 % election threshold? Participation in the National Round Table Talks? An extended network of organization and broad membership? International connections? Persuasive characters? Historical roots?

In my study I examine the KDNP in the viewpoint of these questions. What kind of organizational difficulties did it have to face, and how did it manage to benefit from the heritage of the predecessor – the Democratic People's Party (DNP), greatest oppositional party in 1947. Was the 6,5 % result on the election of '90 a success or a failure?

In my research I relied primarily on archival records or interviews made by myself. Kovács K. Zoltán, active KDNP organiser, devised a significant amount of his writings on the National Archives of Hungary. Besides a very important source was an interview recorded on several cassette with Keresztes Sándor, refounding president of KDNP, that is available in National Széchényi Library. I relied also on relevant studies from Szabó Róbert, press of the period, as well books and writings concerning the end of communism. Besides the written and other sources available I also made several interviews myself, including interviews with Semjén Zsolt, Kónya Imre and Archabbot Várszegi Asztrik.

Bevezető

1988 végére a Magyar Szocialista Munkáspártnak (MSZMP) szembesülnie kellett azzal, hogy az egypártrendszer felbomlott. A társadalmi mozgalmaként induló tömörülések közül több párttá alakult, és jelentkeztek az 1948 előtt létező, ún. történelmi pártok is. Lassan egyértelművé vált, hogy a szocia-

---

¹ A dolgozat szakmai lektorálását Dr. Erdődy Gábor végezte. Munkáját ezúton is köszönjük!

lista pluralizmusra éppúgy nincs igény, mint magára a pártállamra. Az állami viszonyulás kényszerű megváltozásáról a *Ludas Matyi* 1988. november végi számában így ércelődött: „Út a pluralizmushoz – 1984: Rendszerellenes ellenzéki csoportok. 1985: Ellenséges–ellenzéki csoportok. 1986: Ellenzéki csoportok. 1987: Önszerveződő csoportok. 1988: Demokratikus alternatív csoportok. 1989: ???”² Önkényes folytatása a sornak: 1989: az Ellenzéki Kerekasztal (EKA) tagjai, 1990: az első szabadon választott országgyűlés pártjai.

Az 1990. március 25-ei országgyűlési választásokra 12 párt állított országos listát. A parlamentbe jutáshoz szükséges 4%-ot azonban csak 6 párt érte el. Hatodikként a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) érte el a küszöböt 6%-kal, az ötödik 9%-kal a Fidesz, negyedik az MSZMP utódpartja, a Magyar Szocialista Párt (MSZP) 11%-kal, harmadikok a kisgazdák lettek 12%-kal. A legerősebb ellenzéki párt a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) lett 21%-kal. A választásokon a Magyar Demokrata Fórum (MDF) kapta a legtöbb szavazatot, 25%-ot ért el.³

Hat párt, hat különböző arcél. Hat különböző irányzat – átfedésekkel. Döntően azok a pártok szerepeltek jól a márciusi választásokon, amelyek részt vettek az 1989. március 22-én alakult Ellenzéki Kerekasztal, majd a június 13. és szeptember 18. között ülésező Nemzeti Kerekasztal tárgyalásokon.⁴ Igaz, ez nem volt elégséges feltétel, de amint a jövő mutatta, szükséges feltétel volt hozzá.

Áttekintés: Kereszténydemokrata Néppárt (újra)indulása

A később parlamentbe került pártok közül legkésőbb és legóvatosabban a Kereszténydemokrata Néppárt bontakozott ki. Az első lépés a műhelyszervezet megalakítása, a Márton Áron Társaság életre hívása is csak akkor történt meg ('88 decemberében), amikor már az MDF és az SZDSZ pártnak deklarálta magát és az FKGP újjáalakult.

A *Magyarország politikai évkönyve* sorozatban a KDNP újjáalakulásának stádiumait és történetét jelző dátumok közül egy sem szerepel a szokásos tizenkét hónap krónikája című fejezetben – amely a párt társadalmi státuszára is utal. A

² *Ludas Matyi*, 1988. november 23. In: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár P 2264 56. tétel (52. doboz) *Kereszténydemokráciával kapcsolatos újság, újságcikk gyűjtemény* (A továbbiakban: MNL OL P 2264 56. tétel)

³ ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris, 2005. 550.

⁴ Kivételt csak két párt jelentett: a Magyar Néppárt, amely a 12 országos listát állító párt közül utolsó 0,75%-kal, valamint a Magyarországi Szociáldemokrata Párt 3,5%-kal a 8. lett. RIPP ZOLTÁN: *Rendszerváltás Magyarországon 1987–1990*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2006. 537. (A továbbiakban: RIPP 2006)

következő kronológia bemutatásakor Szabó Róbert tanulmányára támaszkodhatam.⁵

1989. március 15-én hirdették meg a párt újjászervezését. Április 14-én felállították az ideiglenes Intézőbizottságot, amelynek elnökévé Keresztes Sándort választották. Június 7-én tagjai lettek az Ellenzéki Kerekasztalnak (kérelmüket május 10-én terjesztették fel). Június 19-én hivatalosan elindult az országos szervezés, amit egy szekszárdi gyűlésen jelentettek be. Ekkor egy rövid, 8 pontos pártprogramot is elfogadtak. Június 23-án megalakult a KDNP budapesti szervezete.

Augusztus 1-jén létrejött az országos szervezőbizottság, amely az őszi első országos gyűlés munkáját készítette elő. Szeptember 30-án megtartották a KDNP első országos gyűlését (külföldi szervezetek képviselőinek jelenlétében). Ekkor választották meg párt tisztségviselőit, és fogadták el az alapszabályt. 1990. január 1-jén meghirdették a 100 pontos, „A keresztény út” című végleges választási programot. Március 25-én a listán hatodikként bejutottak az Országgyűlésbe.

A szervezés kezdete

Az újjáalakulás márciusi meghirdetésétől az országos szervezés hivatalos megkezdéséig több hónap telt el. Ezt az időszakot Semjén Zsolt az *Új Ember-nél*, mint a párt szervezésének fedőszervénél végzett munka időszakának nevezte.⁶ A párt szervezői ezekben a hetekben több tanácskozást tartottak, és több nyilatkozatot is közzé tettek, amelyek azonban jelentős sajtóvisszhangot vagy döntő taglétszám bővülést nem eredményeztek.

A párt országos zászlóbontására június 19-én Szekszárdon került sor, ahol a KDNP újjáalakulására Pálos Miklós, a Tolna megyei szervezőbizottság elnöke a „40 év bolyongás után” megfogalmazást használta. Továbbá hozzátette, hogy „a szabadság utáni vágy megerősödött az emberekben, le kell győzni azt a hatalmat, amely az embert dologgá, az alanyt tárggyá degradálta négy évtizeden át”. Ezek a szavak aztán megjelentek június 30-án a KDNP lapjában, a *KDNP közéleti híradó* első számában.⁷

A budapesti szervezetet június 23-án alakították meg a budai József Attila Gimnázium (ma Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium) dísztermében, ahol a pártokumentum szerint kb. fél ezren voltak jelen (Szabó Róbert tanulmányá-

---

⁵ SZABÓ RÓBERT: *A Kereszténydemokrata Néppárt történeti kronológiája előzményekkel*. In: FONTAINE, PASCAL: *Út Európa szívébe. Magyar kiegészítés: A magyar kereszténydemokrácia útja Európa szívébe*. Szerk. KISS Mária Rita. Budapest, Barankovics István Alapítvány, 2015. 805–833.

⁶ A szerző interjúja Semjén Zsolttal, Budapest, 2014. március 3. Hangfelvétel a szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Semjén Zsolt-interjú.)

⁷ MNL OL P 56. tétel

ban 300-at írt).⁸ Az ülést Hasznos Miklós nyitotta meg, felszólalt Keresztes Sándor, Matheovics Ferenc, Ugrin József és Grigássy László. A rendezvényen végig jelent volt a Magyar Televízió, és a beszédek elhangzása után Keresztes Sándorral készített rövid interjút.⁹

A párt augusztus elsején kapott pártirodát, az Arany János utca 10. szám alatt (tehát a kisgazdákkal egy épületben). Ezen a napon a párt egy előzetes alapszabály tervezetet és munkaprogramot fogadott el, és felállt a hivatalos szervezőbizottság is. A szervezőbizottság elnökéül Keresztes Sándort választották, Kovács József, Matheovics Ferenc és Ugrin József tiszteletbeli elnökök lettek. A Szervezőbizottság tagságát Balogh Ferenc, Füzessy Tibor, Gáspár Miklós, Giczgy György, Hasznos Miklós, Karcsay Sándor, Lántzky László, Lukáts Miklós, Marik Pál, Pallós László, Pálos Miklós, Séra János (párton kívüli országgyűlési képviselő), Szakonyi László, Szakolczai György és Ugrin Emese alkották.¹⁰

Kovács K. Zoltán szeptember elején így írt a szervezés alakulásáról:

„Budapesten és országszerte intenzíven beindult a KDNP kerületi, megyei és helyi szervezeteinek megalakulása. A fővárosban kettő kivétellel minden kerületben működik megbízó-levéllel ellátott szervező titkár. Vidéken elsősorban a városokban alakultak meg a szervezőbizottságok. Több helyen megalakult a helyi szervezet, néhány helyen részt vesz a párt a helyi Ellenzéki Kezdeményezés munkájában is.”¹¹

A pártszervezés pontos eredménye a budapesti 16 és a vidéki 44 szervezet, amelyek összesen 523 és 1 352 létszámmal működtek.¹² Szeptember 9-én pedig megalakult a párt ifjúsági szervezete, az Ifjúsági Kereszténydemokrata Unió (IKEDU) Lukáts Miklós és Ugrin Emese patronálásával.

Kapcsolat a nyugati kereszténydemokrata szervezetekkel

A KDNP szervezésének erőssége a nyugati kereszténydemokrata személyekkel és szervezetekkel való kapcsolat kiépítése volt. Ennek kedvező alakulása éppen az emlegetett Kovács K. Zoltánnak volt köszönhető, aki fáradhatatlanul közvetítette a kereszténydemokrata pártkezdemény sorsának alakulását a

⁸ SZABÓ RÓBERT: *Egy keresztény párt (KDNP) a rendszerváltás éveiben (1989–1990)*. In: MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve. Szerk.: RÉFI Attila, SZIKLAI István. Budapest, MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport–MTA Politikai Tudományok Intézete, 2009. 58. (A továbbiakban: SZABÓ: *Egy keresztény párt...* 2009.)

⁹ KDNP közéleti híradó, 1989. június 30. (IN: MNL OL P 56. tétel)

¹⁰ SZABÓ: *Egy keresztény párt...* 2009. 60.

¹¹ MNL OL P 2264 (*Kovács K. Zoltán hagyatéka*) 41. tétel (32. doboz). KDNP-beli tevékenységre vonatkozó iratok (A továbbiakban: MNL OL P 41. tétel)

¹² SZABÓ: *Egy keresztény párt...* 2009. 59.

külvilág felé. A valóságtól nem elszakadva, a szükségleteket pontosan bemutatva és a pártról a lehető legvonzóbb képet festve több helyzetjelentést küldött szét Nyugat-Európába. A Szabad Európa Rádió munkatársaként is megragadta az alkalmakat, hogy megszólaltathassa a KDNP képviselőit (Keresztes Sándort, Karcsay Sándort és Ugrin Emesét).¹³

A kapcsolatnak természetesen előzményei is voltak, hiszen az emigráció után a volt demokrata néppárti képviselők jelentős része tagja lett az Amerikában működő Közép-Európai Kereszténydemokrata Uniónak (CDUCE). 1958-tól haláláig Barankovics István volt az elnöke. A Demokrata Néppárt (DNP) örökébe lépő KDNP joggal számíthatott azokra a kapcsolatokra, amelyek a DNP-s képviselők emigrációs tevékenysége révén épültek ki.

Kovács K. Zoltán rendszeresen küldött ún. „Situationsbericht”-eket a német Kereszténydemokrata Uniónak (CDU), a bajor Keresztényszociális Uniónak (CSU), a Hanns Seidel és a Konrad Adenauer Alapítványnak, Habsburg Ottónak és Brüsszelbe az Európai Kereszténydemokrata Uniónak (EUCD), azaz a ma az Európai Néppártba (EPP) olvadt szervezetnek. A holland kereszténydemokrata párttal különösen jó kapcsolat alakult ki, ami a Magyarországról származó Gábor Dzsingisznek volt köszönhető. Ő Kovács K. Zoltánhoz hasonlóan mindenféle ellenszolgáltatás nélkül komoly szervezőmunkát végzett a KDNP külföldi elfogadtatásáért és – nem utolsósorban – anyagi támogatásáért.¹⁴

Legpozitívabban az EUCD-hez kötődő szálak épültek ki, pontosabban annak főtitkárával, Thomas Jansennel alakult ki bizalmas kapcsolat. Ő ígért és küldött jelentősebb anyagi támogatást, amelyet a tárgyi eszközökben teljesen hiányt szenvedő párt kommunikációs tárgyak beszerzésére fordíthatott.¹⁵

Kovács K. Zoltán és a KDNP a Habsburg Ottóval való kapcsolatot nem legitimista elköteleződés miatt tartotta fontosnak, hanem döntően azért, hogy az ő jóindulatának köszönhetően a párt mélyebb kapcsolatot építsen ki a CSU-val és Brüsszellel.

Gábor Dzsingisz szeptember eleji levelében részletesen beszámolt az Európai Kereszténydemokrata Unió (EUCD) politikai bizottságának szeptember 5-i üléséről, ahol a KDNP is fontos pontja volt a tanácskozásnak. Pontokba szedve a következőket állapította meg. „*Egon Klepsch* [az EPP frakcióvezetője] *rajong a demokrata fórumért*”, a KDNP-ről pedig eddig még nem is hallott. Bern Fischert, a CDU külügyi igazgatóját sikerült meggyőznie arról, hogy bár lassú a párt szervezése, de ez a körültekintés megóvjá a KDNP-t attól, hogy „*megbízhatatlan elemek is belépjenek*”, tehát az akkori taglétszám hiány, később a párt javára válik majd. Gábor Dzsingisz szerint Fischer belát-

¹³ MNL OL P 41. tétel

¹⁴ MNL OL P 2264 (*Kovács K. Zoltán hagyatéka*) 3. tétel (8. doboz) *Különböző személyek levelei Kovács K. Zoltánhoz* (A továbbiakban: MNL OL P 2264 3. tétel)

¹⁵ MNL OL P 41. tétel

ta, hogy a KDNP „*az egyetlen párt, amely minden folt nélkül teljesen egyenes hátgerinccel rendelkezik*”.¹⁶ Az emigránsoknak írt levelekben rendszeresen visszatérő észrevétel, hogy a nyugati kereszténydemokrata szervezetek a KDNP-hez képest hogyan viszonyulnak az MDF-hez, és elsősorban Antall Józsefhez.

Egon Klepsch Antall József iránti rokonszenvéről Kovács K. Zoltán is beszámolt az emigránsoknak küldött november végi levelében. Ő az EPP frakcióvezetőjének hazai látogatása alapján fogalmazta meg véleményét. Ugyanakkor leírta azt is, hogy „*elsősorban a KDNP vezetőivel tárgyalt*” (némi anyagi segítséget is nyújtott).¹⁷

Thomas Jansen július 12–14. között járt Magyarországon, akiben pozitív kép alakult ki mind a hazai demokratikus folyamatokról, de a KDNP-ről is. Az utazás során szerzett tapasztalatairól részletes beszámolót tartott az EUCD idézett politikai bizottsági ülésén. Az ő benyomásai nagy segítségére voltak a párt szervezésében, és döntően neki köszönhető az EUCD-től kapott anyagi támogatás is. Jansen újáról Kovács K. Zoltán szeptember eleji levelében így számolt be:

*„Miután ez a párt, mint a Demokrata Néppárt utóda, a Közép-Európai Kereszténydemokrata Unión keresztül már hosszú ideje együttműködik az Európai Néppárral, Jansen látogatásával az európai szolidaritást akarta kifejezni. Megbeszéléseit barátainkkal egyben arra használta fel, hogy tisztázzák az együttműködés lehetőségét. Jansen a KDNP vezetőinek előkészítése alapján találkozott a magyarországi demokratikus ellenzéki csoportok vezetőivel, és elutazása előtt látogatást tett Pozsgay Imre államminiszternél. Gábor Dzsingisz nagy segítségére volt nemcsak a kapcsolatok létrehozásában, hanem tolmácként is.”*¹⁸

Az EUCD politikai bizottságának ülésén Thomas Jansen azt az álláspontot képviselte, hogy az Európai Néppártnak a KDNP-vel kell kapcsolatot tartani, hiszen „*a Nyugaton élő András Mária és Kovács K. Zoltán a Közép-Európai Kereszténydemokrata Unión keresztül évek óta képviselik a nemzetközi fórumokon a magyar kereszténydemokrácia ügyét*”.¹⁹ Fontos megjegyezni, hogy a KDNP éppen szeptember 4-én, tehát az idézett bizottsági ülés előtt nyújtotta be felvételi kérelmét az EUCD-hez, amelyet így Thomas Jansen beszámolójával egy ülésen bírálhattak el.

¹⁶ Gábor Dzsingisz ezen a frakció tanácskozáson az MSZMP-ről úgy beszélt, hogy „*kettéválasztják a pártjukat egy haladó és egy retrográd szárnyra, beépítik az embereiket mindenhová, és megalkítják a számukra kedvező koalíciót*”. Ezen beszámoló alapján az EUCD képviselői megdöbbentek, mert ezzel a magatartással nem számoltak – írta Dzsingisz.

¹⁷ MNL OL P 41. tétel

¹⁸ MNL OL P 41. tétel

¹⁹ MNL OL P 41. tétel

A külföldi kapcsolathálózat kiépítésében az egyik legnagyobb siker a május 24. és 27. között Bécsben tartott EUCD konferencia volt, amelyen a keleti blokk kereszténydemokrata képviselői is részt vettek. (Egyedül Lengyelország és Magyarország vezetése engedte ki a meghívottakat. A cseh, horvát, szlovák, lett, litván és ukrán kereszténydemokrata irányzatot emigránsok képviselték.) A KDNP delegáltjainak listáját Kovács K. Zoltán állította össze: Ghiczy György, Joó Rudolf (MDF), Karcsay Sándor (a küldöttség szóvivője), Keresztes Sándor, Fasang Árpád, (MÁT, MDF), Szakolczai György, Ugrin Emese valamint András Mária, Varga József és Kovács K. Zoltán.²⁰

A magyar delegáció szereplését és visszhangját Kovács K. Zoltán pozitívan értékelte. Külföldi konferenciát magyar részvétellel még október elején is tartottak, Bécsben az Osztrák Néppárt Politikai Akadémiáján, ez azonban már egyértelműen csak a KDNP szervezésének támogatását szolgálta, és amelynek a KDNP-re gyakorolt hatását Kovács K. Zoltán az emigránsoknak írt beszámolójában nem nevezte túl gyümölcsözőnek.

Részvétel az Ellenzéki Kerekasztal Tárgyalásokon

Az 1987–1990-es rendszerváltozást nem vérrel és verítékkal vívták ki, és nem is pusztán a nagyhatalmak íróasztalán dőlt el, hanem a demokratikus átmenetet a hazai politikai erők közös viták során alakították ki. Az ezeréves magyar történelem egyik csúcspontja ez a felelős és érett politikai magatartás. Ennek a munkának szolgált keretül a Független Jogász Fórum által életre hívott Ellenzéki Kerekasztal. A rendszerváltozás éveit, az ezzel a tanácskozással betetőződő folyamat a magyar történelem fontos fejezetei közé tartozik, és remélhetően hamarosan elnyeri méltó helyét az ország történelemképében.²¹

A Független Jogász Fórum (FJF) megalapításának okát Kónya Imre a következőkben adta meg:

„Az egész Független Jogász Fórum abból a felismerésből adódott, hogy jártam a rendezvényeket, figyelemmel kísértem az ellenzéki szervezetek alakulását, és konstatáltam, hogy a jogászság ebben nem vesz részt súlyának megfelelő mértékben. Holott a progresszív mozgalmakban a 19. századtól kezdve a jogászok mindig meghatározó szerepet játszottak. Másrészt az is nyilvánvaló volt, hogy ha lesz békés rendszerváltozás, az nem kis részben jogi munka is lesz. Tehát azt nem lehet rábízni a hatalom jo-

---

²⁰ MNL OL P 3. tétel

²¹ A *Rendszerváltás forгатókönyvének* első kötete is az Ellenzéki Kerekasztal történelmi hivatásáról beszél, amelyet ekképp adott meg: „*békés úton eljuttatni az országot a demokrácia küszöbéig, a szabad választásokhoz*”. In: *Rendszerváltás forгатókönyve I. kötet*. Szerk.: BOZÓKI András, RIPP Zoltán. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2000. 21. (A továbbiakban: *Rendszerváltás forгатókönyve I. kötet...*)

gászaira, legalábbis kizárólag nem. Ezért kell egy olyan jogász szervezet, amely valóban független minden más szervezettől. És ellenzéki.”²²

Kónya Imre bár belépett az MDF-be, de éppen a Független Jogász Fórum megalakítása miatt a szervezésébe aktívan nem kapcsolódott be. Az FJF célkitűzése ugyanis az volt, hogy egy olyan ellenzéki szervezet legyen, amely „a hatalomtól független, az ellenzéki szervezetektől pedig egyforma távolságra, vagy ha tetszik, egyforma közelségre áll”.²³ Egyedül ezzel a magatartással lehetett alkalmas az FJF arra, hogy az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásokat vezesse, és így a politikai folyamatokat a tárgyalás medrébe terelje.

Az EKA tárgyalásai három szakaszra bonthatók.²⁴ Az első szakasz 1989. március 22-től június 10-ig tartott. A következő június 13-tól szeptember 18-ig, amikor a háromoldalúvá bővült Nemzeti Kerekasztal tárgyalások zajlottak az ellenzéki szervezetek, az állampárt és az ún. harmadik oldallal, az MSZMP-től nem teljesen független, de hivatalosan ahhoz nem kötődő egyesületek részvételével. A harmadik szakasz, november 2-ától a következő év április 27-ig tartott, tehát már a választások utánra is átcsúsztak. A harmadik szakaszban pedig részletekbe menő szakmai munkát végzett a tanácskozás. A rendszerváltás jogi alapját tekintő megállapodás szeptember 18-án született meg.

1989. szeptember 18-án ugyanis két közösség, a Fidesz és az SZDSZ kivételével, aláírták a megállapodást. Az aláírás megtagadása ellenére azonban a két párt vétőjogával nem kívánt élni, így a megállapodás létrejött. A tanácskozások gyümölcseként kialakult, hogy hány tagja lesz az Országgyűlésnek, és milyen módon szerezhető majd mandátum, továbbá, hogy az 1985-ben megválasztott Parlament nem hoz létre új alkotmányt, csak alapvetően módosítja az 1949-est. Megállapodtak a büntetőtörvény megváltoztatásában is, hogy az ellenzékiesség ne minősüljön büntetendőnek.

A vitát nem is ezek a pontok alkották, hanem a köztársasági elnök megválasztásának módja (és ideje). Az SZDSZ és a Fidesz mindenképp el akarta kerülni, hogy köztársasági elnöki pozícióba a régi rendszer képviselője kerüljön. Mivel köztudott volt, hogy az állampárti jelölt - azokban a hónapokban - vitathatatlan népszerűségű Pozsgay Imre lett volna, ezért a két párt elutasította a közvetlen elnökválasztást (még az országgyűlési választások előtt). Az SZDSZ és a Fidesz cserébe azért, hogy nem emel vétőt, a Nemzeti Kerekasztal tárgyalások befejezését élőben közvetítő tévéadásban jelenthette be, hogy népszavazást kezdeményez a számukra érzékeny kérdésekben.²⁵

²² A szerző interjúja Kónya Imrével. Budapest, 2014. január 9. Hangfelvétel a szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Kónya Imre-interjú.)

²³ Kónya Imre-interjú.

²⁴ *Rendszerváltás forгатókönyve I. kötet...* 17.

²⁵ ROMSICS IGNÁC: *Volt egyszer egy rendszerváltás*. Budapest, Rubicon-Könyvek, 2003. 173.

Szeptember 18-án a KDNP az aláírók között foglalt helyet, bekerülése az Ellenzéki Kerekasztal csoportjába azonban nem volt zökkenőmentes. Szokolczi György javaslatára már május 10-én, még a tanácskozás első szakaszában kérte felvételét, azt azonban az EKA többször elnapolta, mert komoly vitát váltotta ki a KDNP esetleges befogadása. Végül is június 7-én 4 igennel és 4 tartózkodással a kereszténydemokraták mellett döntöttek, így június 13-tól a KDNP is részt vett a tanácskozásokon.

Május 10-i ülésen még egyáltalán nem jutott idő arra, hogy megtárgyalják a kérelmet, csak az ellentétes álláspontok sejlettek fel. Például azzal, hogy amikor felvetődött az EKA kibővítése a kereszténydemokratákkal, akkor az SZDSZ részéről Magyar Bálint visszakérdezett: Van Kereszténydemokrata Néppárt?²⁶ A kisgazdák részéről Boross Imre rögtön válaszolt: Három is.²⁷

A KDNP helyzetét és komolyan vehetőségét valóban megnehezítette, hogy akkoriban több keresztény jelzót használó pártkezdeményezés tűnt föl. Az 1990-es politikai évkönyvben közölt pártnyilvántartásban olvashatók azok a nevükben keresztény (vagy katolikus) szót használó pártok, amelyek csupán megjelentek, de aztán semmilyen tevékenységet nem fejtettek ki.²⁸ Feltűnésük azonban éppen elég volt arra, hogy a megszülető KDNP tekintélyét csorbítsák. Kovács K. Zoltán a nyugati kereszténydemokrata szervezeteknek küldött áprilisi levelében egy konkrét példát megnevezve egyesén azt írta, hogy „[a hatalom] máris megkísérelte egy Magyar Keresztény Demokrata Néppárt nevű szervezet megalakítását (ápr. 12.) a rendszerhű békepapi mozgalom segítségével”.²⁹

A KDNP kérelméről a legélesebb vitára nem az ELTE ÁJK épületében (ahol az EKA rendszeresen ülésezett), hanem Varga Csaba (Magyar Néppárt képviselője) lakásán került sor június 3-án, ahova már Szokolczi György is elment, és bemutatta a pártot.³⁰ Bemutatkozásából a fontosabb mondatok a következők:

„Most nyilvánvaló, hogy ennek a pártnak vannak egyrészt tömegei is, elvei is és nemzetközi kapcsolatai is. Fölvettük már a kapcsolatot a Kereszténydemokrata Internacionáléval, és azt hiszem, csak formalitás választ el minket attól, hogy ott elfogadjanak teljes jogú tagként. Nyilvánvaló az, hogy mi most valamivel később indultunk. De ennek ellenére azt hiszem, hogy – ilyen értékek mellett – mi képviselünk egy olyan erőt, amelyik nélkül,

²⁶ Rendszerváltás foratókönyve I. kötet... 249.

²⁷ Rendszerváltás foratókönyve I. kötet... 249.

²⁸ KISS JÓZSEF: *Búcsú a pártoktól...?* In: *Magyarország politikai évkönyve 1991*. Szerk.: KURTÁN Sándor, SÁNDOR Péter, VASS László. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1991. 523–531. (A továbbiakban: *Magyarország politikai évkönyve 1991*.)

²⁹ MNL OL P 41. tétel

³⁰ Rendszerváltás foratókönyve I. kötet... 462.

nem hiszem, hogy célszerű lenne ezt a nemzeti megegyezést és kiegyezést megvalósítani. Nem is lehet teljesen.”

Ezek után megemlítette, hogy megalakult a szervezőbizottság, a megyei szervezetek pedig alakulóban vannak. Keresztes Sándortól egy levelet is átadott a kerekasztal számára. Az első kérdés Baranyai Tiboré volt (MSZDP), aki az egyházzal való kapcsolatra kérdezett rá. Aztán Magyar Bálint kérdezett hosszán és részletesen a szervezettségről, sejtetve, hogy a szimpátia kevés az EKA tagsághoz. Ahhoz egy mércét meg kell ugrani. (Igaz – és többen közbeszóltak –, hogy Magyar Bálint nem volt bent, amikor Szokolczai György bemutatkozott, de rajta kívül mások is szerettek volna részletesebb választ kapni ezekre a kérdésre.)

A kispap Boross Imre Szokolczai és Magyar Bálint fellépésére azzal reagált, hogy „*amit Magyar Bálint kérdezett az lényeges és fontos, de számomra lényegesebb és fontosabb, hogy Magyarországon a kereszténydemokráciának nagy hagyományai vannak*”³¹. Mécs Imre (SZDSZ) ezek után elfogadta Boross Imre értékelvűségét, hangsúlyozta azonban, hogy az EKA-nak nem lehet pusztán a szimpátiát mérlegelnie.

Ezek után Szabad György következett egy igazán hosszú megszólalással, ő mindvégig a KDNP mellett állt. Eszmefuttatásában döntően történelmi érveket sorakoztatott fel. „*Számomra nagyon fontos az, hogy a Kereszténydemokrata Pártban egy – a legutolsó magyar demokrácia-kísérletben – tisztesen helytálló, és erőszakkal letiport pártot látok. [...] magunk között hangsúlyoztuk, hogy a történelmi pártok közül azokat, amelyek demokratikus kontúrjai történelmileg kialakultak, azokat lehetőleg mi magunkénak érezzük, és szívesen vesszük, ha belenőnek a Kerekasztalba.*” Ezek után kérdésként vetette fel – mint az EKA-ba kerülés döntő kritériumát –, hogy egyetért-e az EKA döntő politikai célkitűzésével és a hatalomhoz való viszonyával a párt. (Igen, egyetértett.)

Szabad György után Kónya Imre fejtette ki nézetét, aki egy köztes véleményét képviselt. Elfogadta Magyar Bálint észrevételeit, mégis határozottan a KDNP felvétele mellett foglalt állást. Az SZDSZ kérdésfelvetéseire pedig azzal reagált, hogy az elégséges szervezettségnek a KDNP ugyan nyilvánvalóan nem felel meg, de már ülnek az asztalnál olyan tömörülések, akik szintén nem felelnének meg. Kónya Imre 25 évvel az események után is pontosan emlékezett arra, hogyan zajlott a vita Varga Csaba lakásán, és ki milyen érveket mondott el.³²

„Én is bekapcsolódtam ebbe a vitába, nem mindig szoktam, mert ugye én vezettem a vitát, de itt állást foglaltam, mert nagyon

³¹ Rendszerváltás foratókönyve I. kötet... 502.

³² Kónya Imre ugyanis úgy emlékezett, hogy ennek az ülésnek a jegyzőkönyve – mivel nem a jogi karon volt – nincs meg a könyvsorozatban, tehát valóban az emlékezetéből idézte fel pontosan az ott történeteket.

fontosnak tartottam. Az egész EKA ugyanis úgy jött létre, hogy a Független Jogász Fórum találta ki, hogy kiket hívjon meg. Tehát mi hívtuk meg azokat a szervezeteket, akiket a legfontosabbnak tartottunk. [...] Természetesen a hatalom ennek a legitimitását maximálisan kétségbe vonta, és én úgy gondoltam, hogy csak akkor nem lehet megkérdőjelezni [az EKA legitimitását], ha mindenkit meghívunk, ha minden számottevő ellenzéki szervezet benne van. És ezért gondoltam, hogy ott a helye a Kereszténydemokrata Néppártnak is, mert ha nem engedjük be, akkor meg lehet kérdőjelezni, hogy ez [az EKA] képviseli az ellenzékét, és akkor mi van a KDNP-vel?”³³

Aztán a vita ezen érvek mentén folytatódott tovább még június 7-én is már az ELTE épületében. Nem arról volt szó, hogy az SZDSZ és a Fidesz nem akart egy kereszténydemokrata elveket valló pártot a kerekasztalhoz ültetni. Erre Magyar Bálint egyszer nyomatékosan is kitért, valamint egy személyes megjegyzésében azt is elmondta, hogy édesapja baráti kapcsolatban állt Barankovics Istvánnal. Hivatalosan az SZDSZ a Fidesszel közösen a szervezetség állapotát kérdőjelezte meg, ami azonban nem lehetett döntő szempont, hiszen – mint Kónya Imre erre felhívta a figyelmet – a résztvevők közül sem volt mindenki szervezettebb a KDNP-nél. Szakolczai György június 7-én arra emlékeztette Magyar Bálintot, hogy három nappal korábban a vita utáni magánbeszélgetésükön már elfogadta a KDNP szervezetségi szintjét.³⁴ Ezt a szabad demokrata politikus megerősítette ugyan, de egy azóta tartott ügyvivői ülésükre hivatkozva továbbra is ellenezte a KDNP felvételét. Az SZDSZ tehát központilag határozott úgy, hogy a KDNP tagságát nem fogja támogatni (bár vétót nem emel, hanem tartózkodik). Az ülés jegyzőkönyvéből kiderül, hogy jövődöbéli szavazóit sem féltette, hiszen a KDNP erősödése az SZDSZ-t nem gyengítheti, mivel a KDNP, valamint az SZDSZ és a Fidesz potenciális szavazótábora különbözik.³⁵

Egy másik stratégiai szempont miatt ellenezhette a KDNP belépését az SZDSZ. Feltehetően a KDNP-vel szembeni magatartásnál az Ellenzéki Kerekasztalon belüli erőviszonyok kérdése volt a döntő. Kónya Imre a KDNP szerepét e téren így jellemezte:

„Később, amikor már Antall is beszállt a kerekasztalba, akkor ennek [a KDNP bekerülésének] nagy jelentősége volt, mert Antall tulajdonképpen kialakított egy jobbközép blokkot. Amihez a KDNP is tartozott. Ez a fajta jobbközép blokk akkor már fölény-

³³ Kónya Imre-interjú.

³⁴ Erről a találkozóról Szakolczai György is beszámolt interjújában, az ok valóban a fent említett volt. A szerző interjúja Szakolczai Györggyel. Budapest, 2015. április 14. Hangfelvétel a szerző tulajdonában.

³⁵ Rendszerváltás forгатókönyve I. kötet... 502.

be került az SZDSZ–Fidesz–Liga hármassal szemben. Mert be tudta húzni ebbe a kisgazdákat, a KDNP-t, bizonyos fokig a Magyar Néppártot – nem teljesen, mert azok pozsgaysta baloldaliak voltak –, és a Bajcsy-Zsilinszky Társaságot is. Tehát lehet, hogy a történelmi szükségszerűségeen kívül Szabad Gyuri bácsinak már ez is a fejében volt akkor [amikor a KDNP felvételét támogatta].”

Lehetséges, hogy ugyanerre a lehetőségre figyelt fel az SZDSZ is. Mindezenetre semmiképpen nem arról volt szó, hogy a Fidesz és az SZDSZ a kereszténydemokrata elvek ellen szavazott volna. A KDNP-vel szemben voltak kritikusok, és azzal szemben, hogy felvételét kérte az EKA-ba.

Az első országos gyűlés kettőssége: siker és konfliktusok

A Kereszténydemokrata Néppárt ténylegesen az első országos gyűlésen 1989. szeptember 30-án alakult újjá a József Attila Gimnázium dísztermében, Budán. A vidéki szervezetek képviselőin túl emigránsok is hazaérkeztek a gyűlésre, de jelen voltak az ülésen nyugati kereszténydemokrata szervezetek képviselői is. A rendezvény ünnepélyessége ellenére a gyűlést személyeskedő viták is jellemezték, amelyek azonban nem kaptak (nagy) sajtónyilvánosságot. A létező konfliktusok ellenére a KDNP pártélete messze békésebb volt a viharos és gyakran botrányos jeleneteket produkáló másik két jelentős történelmi párténál.

Az ülés jelentőségét emelték a meghívott vendégek és a hazatért emigránsok felszólalásai is. Kovács K. Zoltán a nyugati „testvérszervezeteknek” írt helyzetjelentésében a következő számokat közölte a gyűlésről: „154 választott küldött vidékről és a fővárosból, valamint 300 érdeklődő vendég”.³⁶

A nyugati szervezetek részéről érkezett: Hanja May-Weggen, az Európai Parlament kereszténydemokrata frakciójának holland alelnöke, Ingo Friedrich, a frakció elnökségének tagja; Wim van Velzen, a holland Kereszténydemokrata Párt elnöke, Robert H. van de Beeten, a párt alelnöke és Dzsingisz Gábor, a CDA „Középeurópai” Bizottságának elnöke. Jacques Lefevre, a belga Keresztény Szociális Párt főtitkára, Rudolf Rezsőházy, a párt elméleti tanácsadója, Pierre Scharff, a párt sajtószóvivője. Klaus Franke, a bonni parlament CDU párti képviselője, György von O’sváth, a CDU brüsszeli akcióközösségének tagja. Otto Wiesheu, a bajor parlament tagja, a Hanns-Seidel Alapítvány ügyvezetője és Michael Ikrath, az osztrák nemzetgyűlés néppárti tagja. Lengyelországból pedig jelen volt a Szolidaritás képviselőjében Jacob Moskwa és Marek Holubicki, a Katolikus Munkapárt küldöttjeként.

---

³⁶ MNL OL P 41. tétel

A külföldi vendégeken túl Antall József (akkor még csak MDF elnökségi tag) is részt vett a nagygyűlésen, valamint a DNP emigráns képviselői közül eljött Kovács K. Zoltán Münchenből, Mézes Miklós Kanadából és Varga László New Yorkból.

Az összegyűlteket Keresztes Sándor, a Szervezőbizottság elnöke köszöntötte. A KDNP jogelődjéről való megemlékezéssel kezdte beszédét, de már hangsúlyozta, hogy a közösség nem nosztalgiapárt. A párt céljának azt nevezte meg, hogy „*a magyar nép megvalósíthassa a többpártrendszeren alapuló jogállamiságot*” és „*megtalálja őt megillető helyét az európai népek közösségében*”. A korábbi nyilatkozatokhoz hasonlóan ismét beszélt arról, hogy a KDNP konstruktív ellenzéki szerepet kíván betölteni a választásokig, tehát „*elkötelezett a reformok iránt, de tisztában van azzal, hogy a békés átmenet érdekében ajánlatos kompromisszumokat kötni*”. Beszédét azzal zárta, hogy a KDNP – reménye szerint – a választásokon „*a magyar nép jelentős részét meg tudja nyerni*”.

Keresztes Sándor után Antall József szólalt föl. Beszédében a jövőre mutatóan az esetleges pártközi szövetségről beszélt: fontos „*a keresztény elkötelezettségű erők integrációja*”, mert Magyarországot – akárcsak a többi országot – „*csak középéről lehet kormányozni*”.³⁷

Ezek után a külföldi szervezetek képviselőinek köszöntői következtek. A felszólalásokat Kovács K. Zoltán így foglalta össze:

„A külföldi testvérpártok küldöttei tolmácsolták megbízóik üdvözlőit, többen utaltak a magyarsághoz fűződő történelmi kapcsolataikra. Valamennyien hangsúlyozták azokat az alapvetően keresztény, európai és demokratikus eszmei értékeket, amelyeket pártjaik képviselnek országuk és Európa nyugati, integrálódó közéletében. Üdvözölték a demokratizálódó magyar politikai élet átültetésének – a demokrácia, a szociális igazságosság, valamint a szabadságjogok – érvényesítésének fontosságát a politikai, társadalmi és gazdasági kibontakozás folyamatában. Mindehhez felajánlották erkölcsi és gyakorlati támogatásukat.”

A köszöntők után következett a tényleges munka: az alapszabály elfogadása és a tisztségviselők megválasztása. A személyeskedő vitákra ekkor került sor.

A szeptember 30-ai vitákra Lukács Tamás így emlékezett vissza:

„1989 szeptemberében végül megalakultunk. Nem minden... [súrlódás?] nélkül... ennél az több volt. Érdekes volt, mert amikor már láttam, hogy mi készül – különböző egyéni ambíciókkal –, akkor én fölmentem a színpadra és elmondtam azt a beszédet, hogy elnézést kérek, én egy vidéki ember vagyok. Ide jövök, és ne

³⁷ MNL OL P 2264 41. tétel

haragudjanak, szégyellem magam, maguk miatt is, és szégyellem magam az egész ország miatt is, amikor itt vannak a testvérpártok küldöttei és itt van az Európai Néppárt elnöke is, és egy ilyen viselkedéssel mutatkozunk be.”³⁸

Kovács K. Zoltán az emigráns képviselőknek küldött őszi levelében pedig így összegezte tapasztalatait:

„Végeredményben az elégtelenség közvetlen oka a megfelelő személyi garnitúra hiánya. Akik részt vettek a szept. 30-i küldöttgyűlésen és vezetőségválasztáson, közvetlenül megélhették. A személyi viszályok azóta is folynak. [...] A helyzetet közelebbről ismerő nyugati kereszténydemokrata barátaink véleménye is az, hogy a választás előtt már nem szabad az eddig kialakult felálláson változtatni.”³⁹

Az újságok közül egyedül a *Népszabadság* írt a gyűlés konfliktusairól. Szemben a többi tudósító folyóirattal (*Magyar Nemzet, Magyar Hírlap, Népszava, Pest Megyei Hírlap* stb.)⁴⁰, amelyek a külföldi vendégek szereplését állították írásaik központjába, sőt, pártviszályról nem is írtak, a *Népszabadság* elsősorban a gyűlés viharos hangulatát mutatta be. Már a cikk címe is ezt sugallta: *Az országgyűlési választásokig állt fel a vezetőség* (tehát csak erre az időszakra kaptak bizalmat). *„Az emelkedett ünnepi hangulatot követően [tehát a köszöntő beszédek után] az alapszabály-tervezet elfogadásakor elszabadultak és alig fékezhetőnek tűntek az indulatok. [...] A személyi kérdésekhez érve azután még forróbbá vált a hangulat.”* A cikk idézett egy olyan személyi felszólalásból is, aki a gyűlés légköre miatti csalódásának adott hangot (ti.: ez a párt így se nem keresztény, se nem demokrata). Az újság azzal zárta írását, hogy az ideiglenesség uralta el végül az ülést, hiszen a felálló elnökség csak a választásokig kapott mandátumot.

Nem tudni, a többi újság miért nem taglalta a belső vitákat. Annyi biztos, hogy a *Népszabadság* nem az MTI-n keresztül értesült az eseményről, mert egy munkatársuk jelen volt a gyűlésen. Viszont az is tény, hogy a külföldi vendégek tisztségeit és nyilatkozatait egyáltalán nem részletezte az írás. Az egyik újság a külföldi vendégek szerepét olyannyira hangsúlyozta, hogy a cikk alcímének is azt adta, hogy *„népes külföldi vendégsereg a küldöttgyűlésen”*, valamint azt írta, hogy *„az ülésen az ellenzéki szervezetek esetében eddig nem tapasztalt nagy létszámban vettek részt rangos külföldi delegációk”*.⁴¹

³⁸ A szerző interjúja Lukács Tamással, Budapest, 2013. november 19. Hangfelvétel a szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Lukács Tamás-interjú.)

³⁹ MNL OL P 41. tétel

⁴⁰ Az idézett újságcikkek Kovács K. Zoltán hagyatékában találhatóak összegyűjtve, sajnos azonban nincs minden fénymásolatot feltüntetve, hogy mely újságból való a cikk. (In: MNL OL P 56. tétel)

⁴¹ MNL OL P 56. tétel

A KDNP első országos gyűlése tehát kettős volt. A külföldi szervezetekkel való kapcsolatépítés terén tökéletesen, sőt, eminensként vizsgázott a párt, a belső kapcsolatépítésének szempontjából azonban csak megfeleltre. Minden történelmi pártra jellemzőek voltak akkor a régi párttagok egymás közti konfliktusai és a nemzedéki konfliktusok. Ezek a viták a KDNP-n belül is megvoltak. A belső vitákat ráadásul az állam a '45 óta már ismert eszközökkel próbálta kiélezni. Az állambiztonsági szolgálatok beépültek az újjáalakuló és az ellenzéki pártokba, amelyeket egyszerre akartak az állampárthoz közelebb húzni, és lehetőség szerint felmorzsolni.⁴² Az állampártra jelentő veszélyük és az állampárt által becsült súlyuk szerint megkülönböztetve a pártokat, a kisgazdákra és a szociáldemokratákra nagyobb hangsúlyt fektettek, mint a kereszténydemokratákra, de minden pártba küldtek beépített embereket.⁴³

Semjén Zsolt a beépítésekkel kapcsolatban ezt mondta el:

„Az MSZMP voltaképpen két párttól félt, nem is ok nélkül. Leginkább baloldalon a szociáldemokratáktól. Ha egy életképes szociáldemokrata párt megjelenik, akkor az MSZMP-nek vége van. Tehát nekik a legnagyobb ellenség a szociáldemokrata párt volt. [...] A másik, amitől történelmileg féltek, az a Független Kisgazdapárt, mert az volt a társadalomban a legismertebb. És ne felejtjük el, hogy a nyolcvanas évek végén még élt az a nemzedék, akiben rögzült, hogy ő kisgazda szavazó. [...] Ez volt a két fő, hogy úgy mondjam, ellenség. És utána jött csak a többi. [...] Az igaz, hogy a KDNP-n volt egyfajta nyomás. [...] Viszont az is igaz, hogy abban a tekintetben meg dupla volt, mert féltek az egyháztól, és mint az egyháznak egy - idézőjelben mondom - para szervezetétől, a KDNP-től.”⁴⁴

Jellemző adat, hogy a Belügyminisztérium Keresztes Sándor dossziéjába 1989. szeptember 20-án bejegyezte, hogy beszerzésre nem alkalmas.⁴⁵ Tehát még a rendszerváltozás előestéjén is kerestek beépíthető ügynököket.

A szociáldemokraták helyzetét Semjén Zsolt úgy jellemezte, hogy *„ott már ügynök fúrt ügynököt”*.⁴⁶ Ripp Zoltán a viharos közéletéről ismert FKGP-ről és MSZDP-ről azt írta, hogy *„>önerőből< is komoly bomlasztó tevékenységet folytattak”*, tehát a kialakult vitákért nem lehetett egyedül az állambiztonsági szolgálatokat felelőssé tenni.⁴⁷

Egy diktatúrában szocializálódott közösség demokratikus gyakorlata iránt nem támaszthatunk illuzórikus elvárásokat. A kicsinyesség, a rendezetlen am-

⁴² RIPP 2006. 221.

⁴³ RIPP 2006. 221.

⁴⁴ Semjén Zsolt-interjú.

⁴⁵ Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára (továbbiakban: ÁBTL) 3.1.1 B-82929/1–2

⁴⁶ Semjén Zsolt-interjú.

⁴⁷ RIPP 2006. 221.

bíciók, a realitások hiánya nemcsak a rossz rendszerek gyümölcseként jellemezhető egy politizálni vágyó közösséget, és nemcsak a sikeres szalámi taktika eredményeként alakulnak ki belőle hangos viták, hanem ezek a gyarlóságok pusztán az emberi természetből is fakadnak. Az a csoda, ha ezeken egy közösség mégis felülemelkedik. Az Ellenzéki Kerekasztal Tárgyalások nagysága így világlik ki. De így válik láthatóvá annak értéke is, hogy végül a KDNP kormányra kerülve 4 éven keresztül különösebb botrányok nélkül dolgozta végig az (első) mandátumát.

A KDNP első országos küldöttgyűlésének tényleges eredménye az elfogadott alapszabály és a megválasztott elnökség. Elnök Keresztes Sándor lett, főtitkár pedig Ugrin Emese. E két pozíció mellé a párt egy öttagú elnökséget választott, amit Füzessy Tibor, Gáspár Miklós, Hasznos Miklós, Lukács Miklós és Seszták László alkotott.⁴⁸

Az alapszabály döntően a DNP valaha volt pártszabályzatára támaszkodott, amelyet egyaránt jellemezett az erős központi hatalom és a helyi szervezeteknek biztosított autonómia.⁴⁹ A régi szabályzathoz képest újdonságként elfogadták, hogy a régi demokrata néppárti országgyűlési képviselők egyéni szavazások nélkül közvetlenül az országos pártvezetés tiszteletbeli tagjaivá váltak.⁵⁰

Ripp Zoltán a monográfiájában tehát az újjáalakuló történelmi pártokban alapvetően két típusú konfliktust különböztet meg. Először is kialakultak nézeteltérések az újraaktivizálódó régi párttagok között, másodsor pedig az eltérő nemzedéki tapasztalatokból kifolyólag generációs konfliktusok. A viták mindkét típusa a KDNP-nél is megjelent.

Öt nappal az első országos gyűlés előtt írt levelében Kovács K. Zoltán a konfliktusokat így jellemezte: „*akik marakodnak azok az >öregék<, de remélem a külföldi vendégek jelenléte fékezni fogja őket*”.⁵¹ A vitákhoz kapcsolódó beszédes adat, hogy a szeptember 30-i nagygyűlésen többek között azért választották Ugrin Emesét a párt főtitkárává, hogy Ugrin József (az édesapja) már ne kaphasson tényleges vezető tisztséget.⁵²

A régi DNP-s képviselők közötti nézeteltérés először 1989. május 26-án fogalmazódott meg. Keresztes Sándorral szembehelyezkedve elhatározták, hogy a később, szeptember 30-án megtartott ülést június 23-ára már összehívják. Már a meghívók is készültek, de Kovács K. Zoltánnak sikerült lebeszélnie Matheovics Ferencet és Ugrin Józsefet arról, hogy a vitát ne egy nyilvános

⁴⁸ SZABÓ: *Egy keresztény párt...* 2009. 60.

⁴⁹ MACHOS CSILLA: *A magyar parlamenti pártok szervezeti felépítése*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2000. 23.

⁵⁰ SZABÓ: *Egy keresztény párt...* 2009. 60.

⁵¹ MNL OL P 41. tétel

⁵² Országos Széchényi Könyvtár, Történelmi Interjúk Tára, BOKOR PÉTER interjúja Varga Lászlóval (1992.) IV-VI. videokazetta. Raktári jelzet: 211.

ülésen folytassák le, hanem egy zárt pártértekezleten. (Június 23-án aztán csak a budapesti szervezet alakult meg.) A konfliktusban érintett volt még Grigássy László és Hasznos Miklós is, akik a KDNP-től egy radikálisabb hangvételt vártak, de a platformszabadság korlátozásával marginalizálni tudták őket.⁵³

A régi DNP-s képviselők közti konfliktus okairól Kovács K. Zoltán ezt írta:

„Jóllehet mind a hárman őszintén vallják, hogy nem pozícióért dolgoznak, hanem a párt múltjának, a benne rejlő politikai erőnek átmentésén fáradoznak, hármuk között mégis bizonyos feszültséget figyeltem meg. Ennek oka elsősorban, hogy a hazai viszonyok között rendkívül nehéz a kapcsolattartás, egymás kölcsönös és gyors tájékoztatása.”⁵⁴

Bár a konfliktusok oka éppen a szervezés lassúsága volt, Kovács K. Zoltán ebben a levelében szükségesnek tartotta az időhúzást, éppen a késői indulás miatt. Idő kell ahhoz ugyanis, hogy *„a megfelelő képességű és megbízható emberek közül lehessen kiválogatni a későbbi vezetőséget”*.⁵⁵ De – mint említette – sajnos nem látni egy rátermett és karizmatikus főtitkárt, aki méltó és képes a barankovicsi örökség továbbvitelére.

Egy ilyen, személyeskedő vitákkal tűzdelt, de nyilvános ülésen vett részt Hölvényi György is a nyár folyamán a Vörösvári úti Szentháromság Plébánia nagytermében, miközben a templomban mise folyt. Visszaemlékezése szerint ott volt Hasznos Miklós, Keresztes Sándor, Szakolczai György, Ugrin József, Gábor Dzsingisz és még mások.

„Nagyon komoly vita volt, és a nagy öregek bizony egymásnak estek. Elkezdtek azon vitatkozni, ahogy mondom: '47-ben te nem voltál jelölt, te csak mondtad! Te meg plakátragasztó nem voltál! Üvöltöttek egymásnak, mire valaki fölszólt: uraim, értsék már meg, lent megy a mise, nem lehet üvölni. Dehogynem üvöltünk...! És én ott ültem huszonevesen, Jézusmária... rettenetesen taszító volt. Éppen kisközösségi vezetőképző táborból jöttem el, ott voltam egész nap imádságos lelkületben, onnan mentem a gyűlésre... és akkor ezek a >vén marhák< nekem itt szórakoznak... Nagyon nehéz volt. Aztán persze kiderült, hogy dehogy >marha<, itt egyébként mindenki aranyos. Tényleg azon múlt, hogy távol ültem a kijárattól. Ha közel ülök a kijárához, már régen elmentem volna. Nem mentem el, kívártam a végét, és akkor szólított meg Gábor Dzsingisz.”⁵⁶

⁵³ SZABÓ: *Egy keresztény párt...* 2009. 58.

⁵⁴ MNL OL P 41. tétel

⁵⁵ MNL OL P 41. tétel

⁵⁶ A szerző interjúja Hölvényi Györggyel. Budapest, 2014. február 27. Hangfelvétel a szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Hölvényi György-interjú.)

Gábor Dzsingisznek köszönhető, hogy Hölvényi György a KDNP-nél maradt, mert az ülés végén megkereste a teremben lévő pár fiatalot, és elhívta vacsorázni, „*ami akkor nagy dolog volt*”.⁵⁷ Gábor Dzsingisz lebeszélte a fiatalokat arról, hogy a kiábrándító viták ellenére ott hagyják a kereszténydemokrata pártot, és bemutatta, hogy mi a kereszténydemokrácia Nyugat-Európában. Ez már vonzóvá vált a fiataloknak.

Grigássy Lászlóhoz és Hasznos Miklóshoz hasonlóan Szakolczai György is markánsabb kereszténydemokrata politizálást és határozottabb fellépést remélt volna a párttól. Már önmagában az is jelez valamit, hogy az egyik legaktívabb kereszténydemokrata, akinek köszönhetően a KDNP bekerült az Ellenzéki Kerekasztalba (tehát kis túlzással, akinek köszönhetően bejutottak a parlamentbe), nem kapott tisztséget szeptember 30-án. Szakolczai György esetében azonban nem pusztán arról volt szó, hogy konfliktusa volt a párttal. Beszédesebb adat, hogy 1990 márciusában egy önálló pártalakulattal vágott neki a választásoknak, aztán viszont újra visszacsatlakozott a KDNP életébe. Egy, a Jurta Színházban tartott pártgyűlésen 1989 őszén többen végleg összevesztek Keresztes Sándorral, és kiléptek a pártból.⁵⁸ (Köztük volt például Kovács Kálmán későbbi SZDSZ-es politikus, közlekedésügyi miniszter, aki akkor még a KDNP XVI. kerületi elnöke volt.) Ekkor vált ki – ideiglenesen – Szakolczai György is a KDNP-ből.

Hölvényi György Szakolczait úgy jellemezte, mint a párt legszellemibb emberét, de aki nem volt egy integráló személyiség. Nagyon pontosan rá tudott mutatni a párt hiányosságaira, de a realitásokat nem tudta felmérni:

*„A párt az nem egy műhely, annál sokkal komplikáltabb, ezt ő szerintem sose tudta megérteni. És ezért is volt megértetlen, ami viszont másrésről méltatlan. Ő a szakmai bizottságoknak volt az elnöke, ami a minimum volt. Nagyra tartom őt szellemileg és megkérdőjelezhetetlen az ő szellemi autoritása, de ezt a párton sose tudta igazából kamatoztatni. És szerintem nem a párton múlt. Vagy csak részben.”*⁵⁹

A párton belül 1989-ben kialakult vitákat Rubovszky György a párt tisztulási folyamatának nevezte. Kovács K. Zoltán előbb idézett, szeptemberi levelében pedig azt írta, hogy „*ezek a nehézségek azonban természetesen és a rendeződés útján vannak, a mi [emigráns] támogatásunk sokat jelenthet a feszültségek, az emberileg érthető idegeskedések csökkentésében*”.⁶⁰

A szeptember 30-i gyűléssel kapcsolatban említett *Népszabadság* cikken kívül a párt konfliktusai nem igen kaptak sajtónyilvánosságot. Ezek a konfliktus-

⁵⁷ Hölvényi György-interjú.

⁵⁸ A szerző interjúja Rubovszky Györggyel, Budapest, 2014. január 17. Hangfelvétel a szerző tulajdonában.

⁵⁹ Hölvényi György-interjú.

⁶⁰ MNL OL P 41. tétel

tusok döntően a párton belül rendeződhetek, így valóban megmaradtak egy pártszervezés természetes jelenségeinek.

A KDNP álláspontja a négyigenes népszavazással kapcsolatban

A tanulmány korlátaiba ütközik, hogy a négyigenes népszavazásról részletesebben írjak, de fontosnak tartom a KDNP álláspontját bemutatni. 1989. november 26-án négy kérdésből álló eredményes népszavazást tartottak, ugyanis a 7 824 775 választásra jogosult állampolgárból 4 541 077-en részt vettek a választáson. Mint a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásokkal kapcsolatban fentebb írtam, a referendumot a SZDSZ és a Fidesz a kerekasztal szeptember 18-i megállapodásával szemben kezdeményezték. A négy kérdés a következő volt: 1.) Csak az országgyűlési választások után kerüljön-e sor a köztársasági elnök megválasztására? 2.) Kivonuljanak-e a pártszervezetek a munkahelyekről? 3.) Elszámoljon-e az MSZMP a tulajdonában, vagy kezelésében lévő vagyonról? 4.) Felozlassák-e a Munkásórséget? Az utóbbi három kérdésben 90% felett volt az igenek száma, az első kérdésben viszont csak 6000 szavazat döntött az igen javára.

Az SZDSZ-szel, az MDF-fel vagy az MSZP-vel szemben a KDNP népszerűsége a kampány hatására nem változott. Kovács K. Zoltán így summázta a KDNP népszavazással kapcsolatos magatartását: „*az MDF bojkottálásra szólította föl a közvéleményt, a KDNP hallgatott*”.⁶¹ A KDNP-n belül tehát nem volt egységes és határozott állásfoglalás a kérdéssel. Az Intéző Bizottság hosszú viták eredményeképp végül is úgy határozott, hogy a párt tagjai és szimpatizánsai lelkiismeretére bízva a népszavazási döntéseket.⁶² Az MDF-fel való kapcsolat is feszültté vált a bojkott meghirdetése miatt. Kovács K. Zoltán az emigránsoknak küldött levelében leírta, hogy Keresztes Sándor fel volt háborodva Antall József döntésén. „*Antallék nem kérdezték meg véleményünket se Für Lajos elnökjelölése, se a bojkott-felhívás előtt*” – mondta telefonon Keresztes.⁶³

Ez a konfliktus azonban nem az egész pártot érintette, hanem – ahogy az idézetekből is látszik – főleg Keresztes Sándort, aki személyesen jó kapcsolatban volt Pozsgay Imrével. Antall Józseffel való viszonya ekkor kezdett megromlani. Az egész párt szempontjából viszont elmondható, hogy a köztársasági elnök személye (és választásának módja) nem játszott döntő szerepet. Egyéb meggyőződéséből fakadóan szavazhatott egy KDNP szimpatizáns igennel vagy nemmel a négyigenes népszavazás első kérdésére.

⁶¹ MNL OL P 41. tétel

⁶² MNL OL P 2264 57. tétel (54. doboz) *Nyomatványok, folyóiratok, 1956–1994.*

⁶³ MNL OL P 41. tétel

A KDNP megjelenése az országgyűlési választási kampányban

Az 1990-ről szóló politikai évkönyv a kampányból három KDNP-s plakátot mutat be.⁶⁴ Az elsón Magyarország területére rajzolt hatalmas fehér kereszt látható, amely porrá zúzza a vörös csillagot. Felirata: Tiszta múlt, biztató jövő = KDNP képviselő („Szavazz a Kereszténydemokrata Néppártra!”). A másik kettő plakát egymáshoz hasonló, mindkettőnél Európa körvonala látszik a háttérben. Az egyikre az van írva, hogy a kereszténydemokrácia útlevél Európába két útlevéli pecséttel. A másikon Magyarország körvonala is látszódik az Erzsébet-híddal, felírás: Egy kis nép is nagygyá lehet Európában (a KDNP címere és neve).

A kampány videó összesen 2 perces. A Karácsonyra feldíszített csíksomlyói templomi panorámaképpel indul a háttérben Bach: D-moll tokkáta és fűgájával, aztán Keresztes Sándor szólítja meg a KDNP potenciális szavazóit:

*„Hölgyeim és Uraim! Pártunk, a Kereszténydemokrata Néppárt, mint nevünk is jelzi, világnézeti párt. Újraindulásunk óta küzdenünk kell az elszigetelésünket célzó agyonhallgatással és zavart keltő közleményekkel. Önökben azonban él a keresztény világnézet iránti bizalom és ragaszkodás. Bizonyítja ezt sok ezer ajánlásuk, melyet jelöltjeinknek adtak. Ezzel lerombolták az elszigetelésünkre épített falat. Pártunkat az országos jelentőségű pártok közé emelték. Köszönjük Önöknek!”*⁶⁵

A továbbiakban Keresztes Sándor a keresztény világnézetből fakadó elveket részletezte, és hangsúlyozta pártja interkonfesszionális jellegét, hiszen bár a videó első képe egy katolikus templomot ábrázol, az aláfestő zene a protestáns Bach-é. (Ráadásul azáltal, hogy éppen a csíksomlyói, és nem mondjuk az esztergomi bazilikát idézték meg, a nemzeti elköteleződésüket is kiemelték.) Majd Keresztes Sándor kitért a KDNP-ből kivált és új pártot alapító kereszténydemokratákra, és kérte „ez ne tévessze meg Önöket”. „Nincs pénzünk zajos propagandára, kérjük tegyenek tanúságot keresztény felelősségükről, segítsenek nekünk!” – ezzel zárta a rövid kortes beszédet.

Egy másik, rövidebb, csak 15 másodperces videó egy erdélyi (templomi) képpel indul, és ehhez kapcsolódó szöveget mondanak alá. „Az erdélyi templomok harangja a Kereszténydemokrata Néppárt programját hirdeti. Minden jogot biztosítunk az itt élő nemzetiségeknek, de ugyanezt követeljük a határainkon kívül élő magyarok részére is.”⁶⁶

⁶⁴ Az 1990-es választási plakátok bemutatása In: *Magyarország politikai évkönyve 1991.* 63–64., 66.

⁶⁵ BALOGH LÁSZLÓ rend.: *Kereszténydemokrácia Magyarországon.* Budapest, VTCD, 2009. DVD (korlátozott terjesztésű)

⁶⁶ Az OSA archívum internetes oldala:

A KDNP kampány kommunikációja kettős volt. A plakátok stílusa eltért a videó stílusától. A fehér kereszt plakát, ahol a kereszt egy vörös csillagot zúz szét, sokkal harciasabb volt, mint a KDNP általános kommunikációja. A két, Európával foglalkozó plakát pedig – ehhez hasonló szórólapok is készültek –, sokkal modernebb és céltudatosabb párt-tevékenységet sugallt. Az európai szálakra reflektáló kép egy érdekes párhuzamot is felvetett. Azt üzenhette, hogy azt a szerepet, amit a kommunista/szocialista párt a Szovjetunióval való kapcsolatban betöltött, azt a kereszténydemokrata párt töltheti majd be Európával kapcsolatban. Ez egy nagyon erős és pozitív üzenet. Ezt a szerepfelfogást támasztja alá Kovács K. Zoltán az 1989. szeptemberi helyzetjelentésében: „*A magyar Keresztény Demokrata Néppárt jelenlegi szerepén túl az európai kereszténydemokrata szellemi és politikai hagyományok letéteményese*”.⁶⁷ Bár a közvélemény-kutatások szerint döntően az idősebb és vidéki népesség választotta a KDNP-t,⁶⁸ ez a fajta üzenet nem tett különbséget kor- és lakóhely között, pusztán értékorientációban, hogy akarunk-e Európához tartozni. Erre a kérdésre a városi fiatalok is mondhattak igent.

A televíziós hirdetéssel kapcsolatban teljesen más a helyzet, az nem fest túl pozitív képet a KDNP-ről. Az értékvállalás megjelent a videóüzenetben is (felekezeti köziség, patriotizmus, európai hagyományok), de civakodó arcot is öltött. A rövidebb reklámfilm pedig egyrészt éppen azt sugallta, amit a KDNP mindenütt cáfolni igyekezett, tehát hogy a KDNP egyházi párt volna (erdélyi templomok harangja a KDNP programját hirdeti). Másrészt éppen reflektált egy érzékeny kérdésre: az erdélyi helyzetre, és a külföldi magyarok sorsára. Megfogalmazták benne a reciprocitás elvét (amit mi megadunk a magyarországi nemzeti kisebbségeknek, azt szeretnénk, hogy a külföldi magyarok is megkapjanak), amely majd az 1993-as nemzetiségi törvényben meg is jelenik. Utóbbi üzenet akár szélesebb körben is vonzó lehetett, mint a KDNP potenciális szavazóbázisa.

A *Magyarország politikai évkönyve 1990-ről* szóló számban részletes táblázatokat közölt megyékre lebontva (kivételesen Budapest) a parlamentbe jutott pártok kampány akcióiról.⁶⁹ Az évkönyv összesen 3 843 eseményről beszélt,

http://w3.osaarchivum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2043&Itemid=1902&lang=en (utolsó elérés: 2014. március 21.)

⁶⁷ MNL OL P 2264 41. tétel

⁶⁸ ZÁVE CZ TIBOR: *A pártpreferenciák alakulása 1991-ben*. In: *Magyarország politikai évkönyve 1992*. Szerk.: KURTÁN Sándor, SÁNDOR Péter, VASS László. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1992. 591. 629.; ZÁVE CZ TIBOR: *Pártok, választások, közvélemény-kutatás – 1994*. In: *Magyarország politikai évkönyve 1995*. Szerk.: KURTÁN Sándor, SÁNDOR Péter, VASS László. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1995. 530–531.

⁶⁹ RECHNITZER JÁNOS: *Aktivitás a vidéki egyéni választási körzetekben*. In: *Magyarország politikai évkönyve 1991*. 107–109.

ebből 311-et tartott a KDNP, tehát a politikai rendezvények 6%-a kötődött a párthoz.⁷⁰

Csalóka volna azonban ebből azt a következtetést levonni, hogy amennyire aktív a párt, annyira honorálják majd a választók. Először is azért, mert táblázat készült a parlamentbe nem jutott, de országos listát állító pártok akcióiról is, amelyek közül többen megelőzték aktivitásukkal a KDNP-t. Másodszer azért, mert például Nógrád megyében, ahol a legjobban szerepelt a párt, és ahonnan a négy egyéni mandátumból hármat szerzett meg, ott önmagához képest átlag alatti volt a pártaktivitás. (Igaz, Nógrád megyében a többi párt is alacsony aktivitást fejtett ki, ott és Pest megyében tartották a legkevesebb politikai rendezvényt a '90. tavaszi kampányban.)

Öt megyében nem volt területi listája a pártnak: Békés, Fejér, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Somogy megyében. Öt megye kimaradása után csoda, hogy sikerült bekerülni az Országgyűlésbe. Ahol a KDNP listájára lehetett szavazni, mindenhol elérték a parlamentbe jutáshoz szükséges 4%-os küszöböt. Öt megyében pedig még a szavazatok 10%-át is megkapta a párt. Így arra lehet következtetni, hogy a kimaradt megyékben is lehetett volna egy viszonylag jó eredményt elérni.

Az 1990. március 25-i szavazáson tehát 317 278 szavazó választotta a KDNP-t, ezáltal 21 fős frakciót alakíthatott a parlamentben.⁷¹ Kovács K. Zoltán egy személyes levélben így summázta pártja választási eredményét: „*Sajnos az első menetben hazai barátaink kellő tapasztalatok hiányában nem tudtak átűtő sikert aratni, de 21 képviselőt mégis sikerült bevinni az országgyűlésbe.*”⁷² A volt DNP-s képviselő egy régebbi levelében a 10%-ot nevezte meg „szükséges”-ként, azonban a párt belső konfliktusait és nem elég lendületes szervezését látva valóban örülni tudtak a parlamentbe jutásnak is.

Nógrád, Heves és Tolna megyében szerepelt a legjobban a KDNP. Mindhárom megyében 10% fölötti eredményt értek el, Nógrádban 15%-ot. Három komponensű a KDNP sikere. Múlt a térség vallásosságán, a DNP-s előtörténeten és a szervezők munkáján. Nógrád megyét a következő fejezetben külön is elemzem. Heves megye Eger érseki székhellyel a vallásosabb megyék közé tartozik, de ezzel egyenértékű súlya volt a jó szereplésben Lukács Tamás megyei szervező munkájának is.

Lukács Tamás egymaga vette kezébe a megye megszervezését:

„Szervezetlen volt a párt. Öt megyénk kimaradt. Nem voltak rendes információink a központban. Ráadásul 2 központ volt, az egyiket Hasznos Miklós vezette, a másik volt az Arany János utcai pártközpontban. Én ott lent a végeken azt láttam, hogy nem

⁷⁰ A táblázat kis korrekcióra szorult, mert volt benne pár elgépelés.

⁷¹ KISS JÓZSEF: *Búcsú a pártoktól...*? In: *Magyarország politikai évkönyve 1991.* 537.

⁷² MNL OL P 3. tétel

érdekel a központ, vagy itt Heves megyét megcsinálom, vagy nincs meg [a parlamentbe jutás].”⁷³

Minden Heves megyei jelölt második helyen végzett és második fordulóra jutott. Lukács Tamás elmondása szerint Timkó Iván az MDF részéről le is utazott Heves megyébe, hogy az MDF javára visszaléptetésre buzdítsa a KDNP-seket. Lukács Tamás ezt nem tette meg, sőt, visszaüzente a pártközpontra, hogy „*a fák állva halnak meg*”. („*Hat embert buzdítottam, ők pedig mindenüket adták, és semmit nem kaptak cserébe, szóba sem jöhet, hogy visszamondatom őket.*”)⁷⁴ A pletykák szerint ez Lukács Tamás államtitkárságába került.⁷⁵

A Kereszténydemokrata Néppárt sokkal jobban szerepelt a választásokon annál, mint amit az Ellenzéki Kerekasztalban a felvételét kritikusan szemlélő képviselők megfogalmaztak. Gyakran a KDNP belülről is elbizonytalanodott. 1989 végén Kovács K. Zoltán Keresztes Sándornak írt (és még sokaknak megküldött) levelében ezt mondta: „[a KDNP jelenlegi helyzete] *meglehetősen aggaszt és az a véleményem, hogy amennyiben a párt életében nem következik be a remélt >kopernikuszi< fordulat, nagy aggodással nézem a magyar kereszténydemokrácia jövőjét a jelenlegi vezetés mellett*”.⁷⁶ Semjén Zsolt a konfliktusok és szervezési nehézségek ellenére a sikeres választási szereplést így összegezte: „*Késég kívül picit nehézkesen, kicsit késve vágtunk neki a választásoknak, ráadásnak >álkeresztény< pártok is megjelentek, ami kicsit zavarta a képet, de azért a Barankovics szóra az a generáció, aki akkor már választókorú volt, az emlékezett, és a tagság is emlékezett, úgy hogy ez behozta a KDNP-t*”.⁷⁷

Összegzés

Kovács K. Zoltán 1989. év végi helyzetértékelése nyomán a párt parlamentbe jutását magyarázhatjuk azzal, hogy a választók '90 márciusában a KDNP tétlenségét a belső béke és az okos politika látszatának értékelték. Ugyanakkor a párt nem a vele esetlegesen szimpatizáló, elkötelezetlen szavazókra épített, mert szavazói köre a hívők biztos bázisából került ki. Egy kereszténydemokrata párt tevékenységének sikerét nem a szavazatok sokaságán lehet lemérni, hanem azon, hogy a keresztény világnézetű állampolgári réteget mennyire tudta elérni, megszólítani és mozgósítani. A KDNP akkor sikeres párt, ha az egyház társadalmi tanításával szimpatizáló állampolgároknak ébreszt bizalmat, eléri, megszólítja és mozgósítja őket. A rétegpárt-jelleg a hi-

⁷³ Lukács Tamás-interjú.

⁷⁴ Lukács Tamás-interjú.

⁷⁵ Lukács Tamás-interjú.

⁷⁶ MNL OL P 41. tétel

⁷⁷ Semjén Zsolt-interjú.

bákra nem szolgál mentségül, de egy világnézeti párt kicsinysége nem feltétlenül jelent kudarcot. A 1990. március 25-én elért 6,5% a DNP 1947-es sikeréhez képest kudarc, de a KDNP kései indulásához és szervezeti nehézségeihez viszonyítva siker, főleg az, hogy a '90. májusi megállapodást követően kormányra került az MDF-fel és a kisgazdákkal.